

ביום טובה ה'יה בטוב

בְּיוֹם טוֹבָה ה'יֵה בְּטוֹב וּבְיוֹם רָעָה רָאָה גַם אֶת־זֶה לְעִמְתָּ-זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים עַל־דְּבַרְתָּ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה: (קהלת ז יד).¹

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א סימן י – שלוש תקופות בחיי שלמה

תני רבי חייא רבה: רק לעת זקנת שלמה שרתה עליו רוח הקודש ואמר ג' ספרים: משלי וקהלת ושיר השירים.² ר' יונתן אמר: שיר השירים כתב תחילה ואח"כ משלי ואח"כ קהלת. ומייתי לה ר' יונתן מדרך ארץ: כשאדם נער אומר דברי זמר, הגדיל אומר דברי מְשָׁלוֹת, הזקין אומר דברי הבלים.³ ר' ינאי חמוי דר' אמי אמר: הכל מודים שקהלת בסוף אמרה.⁴

רש"י על הפסוק - לעשות טוב מגן ליום רעה

ביום טובה היה בטוב - ביום שיש בידך לעשות טובה היה בעושי הטובה. וביום רעה ראה - כשתבוא הרעה על הרשעים, אתה תהיה מן הרואים, שנאמר: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים ביי" (ישעיה סו כד) ולא תהיה מן הנראים "והיו דראון לכל בשר" (שם). גם את זה לעומת זה - הטובה ושכר פעולתה לעומת הרעה ושכר פעולתה: אשר לא ימצא האדם אחריו מאומה - להרהר אחריו של הקב"ה.⁵

פירוש דעת מקרא – אין לדעת מתי יהיה טוב ומתי יהיה רע

ביום טובה - בזמן שבאה טובה ושמחה היה בטוב, הוה נהנה מן הטובה. וביום רעה – בשעה של פורענות וצרה, ראה והבן; כי גם את זה הרע לעומת זה הטוב עשה האלהים – מידו הכל. על דברת בני האדם – כמו שאומרים בני האדם ... אין אדם מסוגל לעמוד על דרכי ה' אימתי ייטיב ואימתי ירע.⁶

ויקרא רבה לד ה פרשת בהר – טובתו ורעתו של חברך

ר' תנחום ברבי חייה פתח: "בְּיוֹם טוֹבָה ה'יֵה בְּטוֹב וּבְיוֹם רָעָה רָאָה גַם אֶת־זֶה לְעִמְתָּ-זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים" (קהלת ז יד).⁷ "ביום טובה היה בטוב" – אמר ר' תנחום ברבי חייה: ביום טובתו של חברך היה עמו בטובה ואל תכניס

¹ המבנה המיוחד של הפסוק, אשר מכיל חלקי משנה ברורים אבל נקרא ברצף, משרת את תוכנו. בתוכנו, מספר נושאי משנה יש בפסוק: להיות בטוב, לראות ולהבין את הרע, דואליות העולם, מגבלת מציאת האדם – אבל הכל עניין אחד הוא ונקרא ברצף. אע"פ כן, הפרדנו בין הדברים, גם בשל עושר המקורות שמצאנו, והקדשנו דף נפרד למוטיב [זה לעומת זה](#) ודף נפרד למוטיב ביום טובה היה בטוב – הדף הנוכחי. ואם חזרנו על מקצת המקורות בשניהם, אין זה אלא משום שאכן הכל רצף ועניין אחד.

² שזה גם הסדר שלהם בתנ"ך שבידינו.

³ ראו פירוש תורה תמימה לשיר השירים פרק א הערה י על מדרש זה שמנסה לרכך את דברי ר' יונתן ומפנה להקדמת אבן עזרא לספר. ראו דברינו [הקדמות לשיר השירים](#). ואנו נתמקד בקהלת.

⁴ כך או כך, הכל מסכימים שאת ספר קהלת כתב שלמה לעת זקנתו, בסוף ימיו. קהלת הוא ספר עם רוח פסימית למדי: "הבל הבלים, הכל הבל" (א ב), "יוסיף דעת יוסיף מכאוב" (א יח), "מה יתרון העושה באשר הוא עמל" (ג ט), "מקרה בני האדם ומקרה הבהמה ומקרה אחד להם" (ג יט), "כי מה יותר לחכם מן הכסיל" (ו ח), "על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע" (ח יא), "מקרה אחד לצדיק ולרשע" (ט ב), "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה" (ט י) ועוד. זה העולם מנקודת מבטו של אדם זקן ופסימי שראה הרבה בחייו. אך בין ההבלים והפסימיות, יש כמה פסוקים אופטימיים בקהלת ויש גם פסוקים פילוסופיים לא מעטים וזה אחד מהם. וגם הוא בעצם אופטימיות מתוך פסימיות. יש בחיים ימים טובים ויש רעים ולעולם לא יבין האדם למה אלה כך ואלה כך, לפיכך: "ביום טובה היה בטוב"! וכמו שאומרת ידידה טובה שלנו: לא מבזבזים יום טוב.

⁵ פירוש רש"י הוא דתי-אופטימי – תקפיד לנצל את הטובה שמושפעת עליך, כאשר היא מושפעת, לעשיית הטוב, וכך לא יאוונה לך רע ביום שתבוא הרעה. אם תעשה טוב אתה תהיה תמיד בצד הטובים. זאת ועוד, יום טובה, אליבא דרש"י הוא יום שבו יש לך הזדמנות לעשות דבר טוב. לא צריך לחכות שהטובה תגיע, צריך "לעשות טובה". לעומתו, ראו הפירוש הפסימי של אבן עזרא שכנראה משקף את חיי הקשים: "ביום טובה - והחכם שהוא בעל נחלה וכסף, למה ישמח בדבר שלא יעמוד? כאילו אומרים לו: כשתהיה ביום טוב היה בטוב ושמח. לכן יש עליו להסתכל כי יום רעה יבוא, כעניין: שמח בחור בילדותך (קהלת יא ט) - שיאמר לו שמח והלך בדרך תאות לבך ועיניך: ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט. והנה הענין אל תשמח". לאמר, גם כשטוב לך, היזהר ואל תרבה ב"שמחה מה זו עושה"? כי על כל אלה יבואו אתך במשפט וחשבון. ראו אגב מחלוקתם בפסוק "בן מאה ועשרים שנה אנכי לא אוכל עוד לצאת ולבוא, מובא בדף לצאת ולבוא, מי שם האופטימי ומי הפסימי.

⁶ במילים קצת אחרות, כאשר טוב – תנצל את הרגע תכיר בטובה ותהנה ממנה. וכאשר חר"ח מתהפך הגלגל ורע לך, תתבונן ותנסה להפנים את מה שקורה. ועל"פ דע כי הטוב והרע באים מאלהים, בלי שהאדם יכול לשנות דבר ולהבין את דרכיו והנהגתו עד הסוף. האין זה הפך מהתורה המבטיחה במספר מקומות שכר ועונש כתוצאה של קיום המצוות או אי קיומן?

⁷ פתיחתא היא סוג ידוע ושכיח של דרשות בה מובא פסוק, בד"כ מהכתובים, שמשמש מוטיב מרכזי לדרשה שמסתיימת בד"כ בפסוק מהפרשה (מהתורה). הפרשה בתורה הנדרשת כאן היא פרשת "כי ימך אחיך" בפרשת בהר. ראו דברינו [מצוות צדקה](#) בפרשת בהר. הפסוק המצוטט מובא, בדפוסים שבידינו, בד"כ קטוע עם "וכו" או "וגו", פעמים רבות בשל שיקולי מקום והעתקות, ואנו הרחבנו כפי שנראה לנו שנחוץ לדרשה.

בו עין רעה.⁸ אמר ר' אחא: "ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה" - אם באת רעה לחברך, הוי מסתכל בו היאך לזכות בו ולפרנסו כדי שתקבל מתן שכרו.⁹ ר' תנחום בר' חייה כך היה עושה: בשעה שהייתה אמו לוקחת לו ליטרא של בשר מן השוק, היתה לוקחת שתים: אחת לו ואחת לעניים. ובשעה שהיתה לוקחת אגודה של ירק מן השוק, היתה לוקחת שתים: אחת לו ואחת לעניים. על שם: "גם את זה לעומת זה עשה האלהים" - עניים ועשירים, כדי שיהיו זכים אלו עם אלו ויהיו מזכים אלו את אלו. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם: "וכי ימוך אחיך".¹⁰

קהלת רבה פרשה ז סימן יד – לעניים ולעשירים, לרואים ולא לנראים

"ביום טובה היה בטוב" - אם נזדמן לך יום טוב תהא עושה אותו מיד. "וביום רעה ראה" - ראה איך לעשות תשובה שתינצל מדינה של גיהנום.¹¹ אמר רבי יודן בשם ר' אלעזר: שלושה דברים מבטלין גזירות רעות ואלו הן: תפילה, וצדקה, ותשובה. ושלושתם בפסוק אחד: "ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם" (דברי הימים ב ז יד) ... ר' מנא אמר אף התענית, דכתיב: "יענך ה' ביום צרה" (תהלים כ ב). למה? "גם את זה לעומת זה עשה האלהים".¹² ר' תנחום בר חייה פתר קרייא בעניים ובעשירים: ביום טובתו של חברך שמח עמו. "וביום רעה ראה", ראה היאך לפרנס את העניים שתקבל עליהם שכר.¹³ כך היה ר' תנחום עושה: אם היה למוך ליקח ליטרא של בשר היה לוקח שתים, אחד חלקו ואחד לעניים; שתים אגודות של ירק אחת לו ואחת לעניים. "גם את זה לעומת זה", אלו עניים ועשירים כדי שיזכו אלו באלו.¹⁴

רבי אחא פתר קרייא בתורה: בשמחתה תשמח.¹⁵ וביום רעה ראה תהיה מן הרואים, שכתוב בהם: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים ביי" (ישעיה סו כד), ולא מן הנראים שכתוב בהם: "כי תולעתם לא תמות ואישם לא תכבה" (שם). "גם את זה לעומת זה" - זה גיהנום וגן עדן. כמה ביניהם? טפח. ר' יוחנן אמר: כותל. ורבנן אמרי: שתייהן שוות כדי שיהיו מציצות זו מזו.¹⁶

⁸ "יום טובה" הוא לא יום טוב שלך, כפי שראינו עד כאן, אלא יום טובתו של חברך. תפרגן לו, תגיד לו כמה טוב שטוב לו. אבל גם אולי אל תגזים. הכנסת עין רעה יכולה לבוא באחד משני הצדדים: חוסר פרגון וגם פרגון מוגזם.

⁹ לא לזכות אלא לזכות. העני מזהה את הנותן. ראו הסימן הסמוך שם בויקרא רבה לד ז שלזכות הוא לתת צדקה: "אמר ר' זעירא: אפילו שיחתם של בני ארץ ישראל תורה היא. כיצד? אדם אומר לחבירו: זכה בי, הזדכה בי, זכה עצמך בי. ר' חגי אומר: סכה בי, הסתכל בי. סכה בי - מה הייתי והסתכל בי - מה אני (כעת)". זכה בי או סכה בי היא לשון ארץ ישראל נקיה של בקשת נדבה.

¹⁰ ר' תנחום בר' חייה שפתח ביום טובתו של חברך, מצטרף כאן לדרשת ר' אחא שמתמקדת ביום הרעה של חברך, שיחסית אליו אתה ביום טובה. דרשת הפסוק מורחבת כאן על פני כל הפסוק שפתחנו בו, גם על יום הרעה וממילא גם על האיזון של "זה לעומת זה". זה רצף הקריאה בפסוק שהזכרנו בהערה 1, שממנו לא נימלט, עם כל רצונו להתמקד במוטיב: "ביום טובה היה בטוב". ביום טובתך – אל תשכח את מי שלא טוב לו, היה טוב לאחרים. ראו דבריו הבוטים של הרמב"ם בהלכות יום טוב פרק ו הלכה יח על מי "שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריס". (ובדומה לכך גם בהלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יז על סעודת פורים). מדרש ויקרא רבה זה הוא יסוד מוסד לדרשות ומחשבות על "ביום טובה היה בטוב".

¹¹ למוך הוא מדרש קהלת רבה ללכת בעקבותיו של מדרש ויקרא רבה ואם יש "הבדלים קטנים" אפשר להניח שסיבתם היא, בין השאר, ידם של המעתיקים והמלהב"דים שלא תמיד העתיקו נכון. או שמא הבדלי דרשנים הם שלקחו דרשה קודמת והרחיבו ושינו מעט כידם הטובה ובהתאמה לאוזן דורם. ראו לעיל הנוסח בויקרא רבה: "ביום טובתו של חברך ... אם באת רעה לחברך". ואילו כאן הנוסח הוא: "אם נזדמן לך יום טוב ... וביום רעה ראה איך לעשות תשובה". בניגוד לדרשת ויקרא רבה שמדברת על טובתו ורעתו של חברך, קהלת רבה מדבר על טובתך ורעתך שלך - על מה שקורה לך! אם קורה לך דבר טוב – תעשה אותו היום יום טוב ומיד. ואם חל"ח אירע לך יום רע, פשפש במעשיך ועשה תשובה ומשם המשך הדרשה על כוחם של תשובה, תפילה וצדקה להעביר את רוע הגזירה. ראו דברינו [תשובה, תפילה וצדקה](#) ביום הכיפורים אחר כותלנו.

¹² סיומת זו ניתנת לדרשה בשני אופנים שונים. "זה לעומת זה" – התשובה, התפילה והצדקה מול הרעה שבאה עליך, או שהוא חוזר לפסוק המלא בקהלת ו-"זה לעומת זה" הוא היכולת האישית שלך לשמוח בימים טובים ולעשות תשובה בימים רעים.

¹³ דרשת ר' אחא בויקרא רבה לעיל נעלמת כאן והכל מובא בשם ר' תנחום בר חייה.

¹⁴ דרשה זו חוזרת לדרשת ר' תנחום בויקרא רבה, למרות הבדלים דקים ביניהם, כגון אמו של ר' תנחום שנעלמה כאן. שים לב שפעם ר' תנחום או אמו מביאים בשר מהשוק ופעם אגודת ירק שהא מאכל עניים, שאפשר שהוא רמז לכך שצדקה תמיד צריך לתת, גם כשאתה עשיר ויוצא לשוק לקנות בשר, וגם כשמצבך פחות טוב ואתה מסתפק באגודת ירק. כך או כך, חזרה זו על דרשת ר' תנחום שבויקרא רבה, מדגישה את החידוש של דרשת קהלת רבה שראינו בקטע הקודם. ויקרא רבה אשר דורש את טובת חברך ואת רעתו כשהוא חל"ח מדרדר, מציג גישה צדקנית-מה. קהלת רבה אשר דורש את טובתך ורעתך, את יכולתך ליהנות מהטובה בלי לחשוש, לצד הסקת מסקנות אישיות כשהחל"ח תדרדר, מציג גישה ישירה ואישית – בוא נתחיל ממש.

¹⁵ ביום טובה היה בטוב – זו שמחתה של תורה. ראו יבמות סב ע"ב שמי שמחברת שמחה עם תורה ועם טובה היא האשה שהיא עזר כנגדו.

¹⁶ ובנוסחאות אחרות, כמו במקבילה בפסיקתא דרב כהנא כח – ביום השמיני עצרת: מצילות זו מזו. רבי אחא שנעלם בדרשת ר' תנחום לעיל (ראו הערה 13) חוזר כאן בדרשה על הפסוק הקשה המסיים את ספר ישעיהו (פרק שאנו קוראים בהפטרת שבת הגדול), עד שאנו חוזרים על הפסוק שלפניו: "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבוע בשבועו" בוא כל בשר להשתחוות לפני אִמְרֵי ה', "על מנת לסיים בדבר טוב. (באילו עוד ספרים כופלים את הפסוק שלפני האחרון על מנת לסיים בדבר טוב? קהלת!! ומי עוד?). שוב גלשונו

ר' לוי פתר קרייא בימים טובים שנתתי לך: תהא שמח ומשמח להקב"ה בקרבנות. אם תבוא שנה בלא בצורת, צא לכרמך ראה ושמח, ראה זיתך ושמח. אמר הקב"ה: לא בראתי פרקליט טוב לגשמים כיום שמיני עצרת, זהו שכתוב: "ביום השמיני עצרת" (במדבר כט).¹⁷

מסכת ברכות דף מו עמוד א – ליזום יום טוב עקב דבר טוב

רבי זירא חלה,¹⁸ עלה אליו רבי אבהו וקבל על עצמו: אם מתרפא הגוף חרוך השוקיים - אעשה יום טוב לחכמים.¹⁹ הבריא (ר' זירא) ועשה (ר' אבהו) סעודה לכל החכמים. כאשר באו לברך (לבצוע את הפת) אמר (ר' אבהו) לרבי זירא: יבצע לנו מר! - אמר לו: לא סבור מר כמו שרבי יוחנן אמר: בעל הבית בוצע? (ר' אבהו). כאשר באו לברך, אמר לו (ר' אבהו לר' זירא): יברך לנו מר! - אמר לו: לא סבור אדוני כמו שרב הונא מבבל אמר: בוצע מברך? והוא, ר' אבהו, כמו מי היה סבור? - כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: בעל הבית בוצע ואורח מברך, בעל הבית בוצע - כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך - כדי שיברך בעל הבית.²⁰ מאי מברך? - יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא; ורבי מוסיף בה דברים: ויצלח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי דינו, ואל יזדקק לא לפניו ולא לפניו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם.²¹

ספר מהרי"ל (מנהגים) דיני הימים שבין פסח לשבועות – לא אומרים אב הרחמים

שבת שמברכין בו ראש חודש אין מזכירין בו נשמות ואין מזכירין בו התענית של בה"ב (שני וחמישי), משום שנאמר: "ביום טובה היה בטוב" (קהלת ז יד) ... ובשבת שמברכין ראש חודש, אין אומרים אב הרחמים.²²

רלב"ג יהושע פרק ד פסוק כ – להזדרז בטוב

ראוי למי שהוא ביום טובה שישתדל בהבאתה בזריזות ולא יתעצל בזה. רוצה לומר כי לא ידע אם הימים הבאים היו טובים כאלה או יפרידהו המות. ולזה תמצא שאחר שייעד השם ליהושע וכבר היה עמו כאשר היה עם משה עד שלא יתיצב איש בפניו ... הזהירו שיעשה זה בזריזות כדי שתשלם על ידו ירושת הארץ לישראל כי הש"י לא יקצר מלתת הטובות ביותר שלם שבפנים.²³

למוטיב המשלים: "גם את זה לעומת זה עשה האלוהים", שהוא הגבול המאד דק בין הגיהנום לגן העדן. אל יתהללו הרואים כנגד הנראים, הצדיקים מול הרשעים. די בהצצה קלה, בהצלה קלה, שאולי מסמלות את ההשתקפות ההדדית בין שני העולמות שלכאורה מנוגדים כל כך. והסיום בפסוק החוזר אולי אומר שלעתיד לבוא "יבוא כל בשר" להשתחוות לה'.

¹⁷ הרי לנו קשר לחג הסוכות בו אנו מצויים ולמצוות שמחת החג. מהו "ביום טובה היה בטוב"? - "בימים טובים שנתתי לך". ויותר מכולם בחג הסוכות הוא "זמן שמחתנו". ראו דברינו [זמן שמחתנו](#) על ייחודיות שמחת חג הסוכות המשולשת בהשוואה לימים טובים אחרים. אלא ששמחת חג הסוכות קצובה בזמן ונתונה בתווך בין גשם השנה שעברה שבזכותו, אם השנה היוצאת לא הייתה שנת בצורת, הכרם והזית נתנו פריים; ובין הגשם עליו אנו מתפללים בשמיני עצרת החותם את חג הסוכות, אשר יחרוך את גורלה של השנה החקלאית הבאה ואת שמחת החג בעוד שנה. "ביום טובה היה בטוב" - בשבעת ימי חג הסוכות המופלאים שדאגה ועבודה לפנייהם ודאגה ועבודה רבה לאחריהם. אל תחמיץ "ימים טובים שנתתי לך"!

¹⁸ תרגום הגמרא מארמית לעברית נעשה בסיוע פירוש שטיינזלץ לגמרא, אך האחריות לשיבושים אם ישנם היא כולה עלינו.
¹⁹ כינוי לר' זירא או זעירא (בלשון הירושלמי) שהיה באמת קטן (גוף), תלמיד חכם אמורא דור שלישי שעלה מבבל לארץ ישראל, ואירע בו שנחרכו שוקיו בעקבות שנכנס לתנור ורצה להתנסות שלא תשלוט בו אש הגיהנום. ראו סיפורים עליו בגמרא בבא מציעא דף פה. ומה שר' אבהו עשה היה מעין נדר לרפואת חבר.

²⁰ וכך אנו נוהגים, ולא ברור מדוע ר' זירא שעלה מבבל ועשה כל מאמץ לשכוח את תורת בבל וללמוד את תורת ארץ ישראל (בבא מציעא פה ע"א), מצטט את כאן את מנהג רב הונא מבבל ולא מכיר את מנהג ארץ ישראל: ר' יוחנן ור' שמעון בר יוחאי.

²¹ שהיא ברכת האורח כמנהג הספרדים. הבאנו סיפור זה עד סופו להראות מנהגי חכמים בסעודה, אבל מה שנוגע לעניינינו הוא מנהגי החכמים ליזום ימים טובים ולא לחכות רק לאלה שקבועים בלוח השנה. ראו גמרא שבת קיח ע"ב שאב"י היה יוזם "יומא טבא" בכל סיום מסכת של תלמיד חכם: "אמר אב"י: תיתי לי, דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן" (ראו דברינו [צומרה של תורה](#) בשמחת תורה). ובגמרא מועד קטן דף כח עמוד א רב יוסף כשהיה בן שישים עשה יום טוב לחכמים שיצא מכלל דין כרת. ובמסכת קידושין דף לא ע"א מסופר על רב יוסף, שהיה עיוור, שרצה לעשות יום טוב למי שיורה הלכה שסומא פטור מן המצות, וכששמע את דברי ר' חנינא: גדול המצוה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אמר: אדרבה, אם מישהו יאמר לי שסומא חייב במצוות, אעשה יום טוב לחכמים.

²² הנה הפסוק שלנו גם להלכה בנושא שכיח למדי - בשבת בה מברכים את החודש, אין אומרים תפילת אב הרחמים, אשר נוסדה בעקבות פרות תתנו (מסעי הצלב, חורבן קהילות ש"ס), שאירעו בימי הספירה בין פסח לשבועות. זאת, משום: "ביום טובה היה בטוב". ראו גם ספר אבודרהם סדר ראש חודש שמבאר את נוסח ברכת החודש: "אלהינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את החודש הזה ... לטובה על שם: ביום טובה היה בטוב". חכם ספרדי וחכם אשכנזי בני אותה תקופה אומרים אותו דבר ולא ברור אם ידעו האחד מהשני.

²³ ובפירושו ליהושע פרק יא פסוק כג בניהול מלחמת כיבוש הארץ הוא חוזר על הדברים ואומר: "שראוי לאדם בהיותו ביום טובה שישמח בו. רוצה לומר שכאשר יראה היותו מצליח במה שעשה ראוי שימחר ויחיש מעשיו ולא ימתין לעשות מה שיוכל לעשות ביום אחד למחרת היום ההוא, כי לא ידע מה ילד יום". בימינו היינו אומרים: ניצול ההצלחה. ביום טובה, כשהשעה משחקת, "כל אִשָּׁר תִּמְצָא יִדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה", כפי שקהלת אומר במקום אחר (פרק ט פסוק י) ובהקשר אחר. לא רק שאל תיתן לשעה לחמוק,

רבי בחיי בן אשר דברים ו' יב – הבט לאחור ותראה כמה טוב יש לך

"ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה", שיעור הכתוב: ביום טובה ראה יום רעה, כלומר בעוד שיש לך שפע הטובה הסתכל ביום רעה שהיה לך כבר, ואז תמצא ותזכור היתרון שיש לך היום על הזמן שעבר ותודה להקב"ה על זאת.²⁴

אגרת שד"ל לידידו שמואל חיים בן דוד לולי – הרעה תתחלף בטובה²⁵

ביום טובה - היה שמח וטוב לב, ואל תדאג שמא רעה עתידה לבוא עליך לעומת הטובה ההיא, שאם אתה עושה כן, יהיו כל ימך רעים. וכן ביום רעה - אל תדאג הרבה, אבל ראה והתבונן, כי לא לעולם תעמוד הרעה, רק עתידה היא להתחלף בטובה, או שכבר קיבלת עולמך לשעבר. ועל כל פנים תנוח מעוצבך ומרוגזך, אם בהתבונן במה שבא עליך מן הטוב, או במה שיבוא עליך.²⁶

שבת שלום ומועדים לשמחה

מחלקי המים²⁷

מים אחרונים 1: האם נוכל לכלול בדף זה גם את דברי שמואל ורב (שני בני הפלותתא הגדולים), בגמרא עירובין נד ע"א: "אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, חטוף ואכול חטוף ואישתי, דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי. אמר ליה רב לרב המנונא: בני, אם יש לך - היטב לך, שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה. ואם תאמר אניח לבני - חוק בשאול מי יגיד לך. בני האדם דומים לעשבי השדה, הללו נוצצין והללו נובלין".

מים אחרונים 2: "ביום טובה היה בטוב" – לדעת ליהנות מרגעים טובים. אבל כנראה שאי אפשר להימלט מהמשך הפסוק היוצר את האיזון המתבקש שהוא אולי גם הדחף ליהנות מימי הטובה. הרגעים הרעים כבר יגיעו – תפוס כעת את הרגע הטוב ואל תיתן לו לחמוק ממך.

בְּיוֹם טוֹבָה הָיָה בְּטוֹב	בְּיוֹם טוֹבָה הָיָה בְּטוֹב
בְּיוֹמֶנְךָ מֵהֵר תִּכְתֵּב	כִּי הִרְגַע בְּרַחֲלֹךְ
יוֹם טוֹב הַיּוֹם, יוֹם טוֹב	צֵא וְחֹשֶׁב
מָלֹא רְאוּתֶיךָ שְׂאוֹב	לְכָל יֵשׁ סוֹף
אֶהוּבֶיךָ שְׂתֵף וְאֶהוּב	לֹא חֶסֶר בְּעוֹלָם
רַעֲיֶךָ וְיִדְיֶיךָ אֵל תַּעֲזֹב	עֲצֵב, חוֹב וּמִקְאוֹב
וּתְאִמֵּר בְּיוֹם זֶה עַת יֵעָרֵב	אֶת הַטּוֹב יֵשׁ לְרִדֹף
הַיּוֹם הִיא יוֹם טוֹב, עֲשִׂיתִי טוֹב, הִרְגַּשְׁתִּי טוֹב.	וּבְיוֹם טוֹבָה כִּי יָבוֹא - הָיָה טוֹב, הָיָה בְּטוֹב

²⁴ לא רק שתשמח בטובה, אלא שתשתדל להעצים אותה ולנצל את השעה. מי יודע מתי תבוא שעה כזו אחרת. וזה מה שעשה יהושע במלחמותיו בכיבוש הארץ, עפ"י פירוש רלב"ג.

²⁵ הכרת הטוב והרגשת הטוב הם תמיד בהשוואה למצב הנחות שהיה קודם. הכל יחסי. ראו דבריו שם שהם על הפסוק בדברים ו' יב: "השמר לך פן תשכח את ה' אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים - יזהיר הכתוב כי ברבות הטובה והשלחה שיזכיר ימי עניו ומרודו שהיה עבד במצרים ... ושלם ישכח השם שהוציא מן השעבוד הגדול ההוא אל הטובה הגדולה הזאת".

²⁶ התפרסם בספר "כתבים" בהוצאת מוסד ביאליק - ספריית דורות, ירושלים ה'תשל"ו. ואנחנו מצאנו מקור זה ברשת שהביא אראל סגל הלוי.

²⁷ גישת שד"ל היא אולי האופטימית ביותר ומסתכלת כל הזמן על חצי הכוס המלאה. בלי חששות וכלי עצבנות. ההפך מהגישה היהודית הקלאסית של דאגה מתמדת: אם רע, כנראה מגיע לנו ואם טוב, בוודאי הוא זמני ומיד יתהפך הגלגל ותיפסק הטובה. שד"ל אומר בדיוק ההפך. אם טוב – היה שמח וטוב לב, זה המצב הנורמלי ואל תדאג. ואם רע, הרי זה מצב זמני ומיד יתהפך הגלגל חזרה לטובה. השווה דברים אלה של שד"ל עם כל אחד מהפירושים שראינו לעיל ובפרט פירוש רלב"ג ורבי בחיי בן אשר.

²⁷ זכר למנסכי המים: "ניסוך המים בחג כדי שיתברכו עליך מי גשמים" (תוספתא סוכה ג יח).